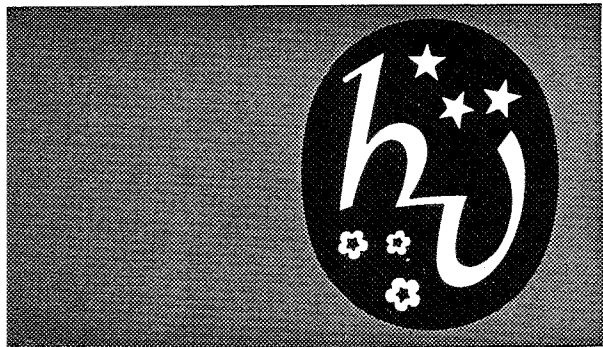

MENS EN WERELD

Frankrijk en Algerije na Evian

In de wachtkamer van onze tandarts hangen twee schilderijtjes. Het ene is een ingelijste geborduurde spreuk: Ook dit gaat voorbij. Het andere is iets heel merkwaardigs, een soort ouderwetse merklap, maar dan niet gebordurd, maar bedrukt met alle mogelijke tafereeltjes uit de hongerwinter, met teksten erbij. Zo zie je mensen in de rij staan voor een slagerswinkel en voor de gaarkeuken, met het opschrift: Heden soep. Ergens anders slepen mensen op gammele fietsen en karretjes met zakken etenswaren, de hongertochten, en er lopen een paar gevangenen in een kring achter prikkeldraad, streng bewaakt door een Duitser. Telkens als ik er voor sta, ontdek ik weer nieuwe dingen, waarvan ik zeg: „Gunst ja, dat was ik alweer vergeten, maar dat deden we ook!”

De kinderen heb ik het allemaal uit moeten leggen en zo nu en dan gaan ze er nog wel eens op af. Dan vertel ik weer, hoe slecht die soep was, hoe we altijd honger hadden en hoe bang en boos we waren.

„Dat gebeurt nu toch nooit meer, hè mam?” vragen ze soms. Kon ik ze dat nu maar beloven. O, zeker, in 1945 zou ik ze met klem verzekerd hebben: „Natuurlijk niet! Stel je voor, zoiets onmenselijks! Nee, kinderen, dat zullen jullie gelukkig nooit meemaken!”

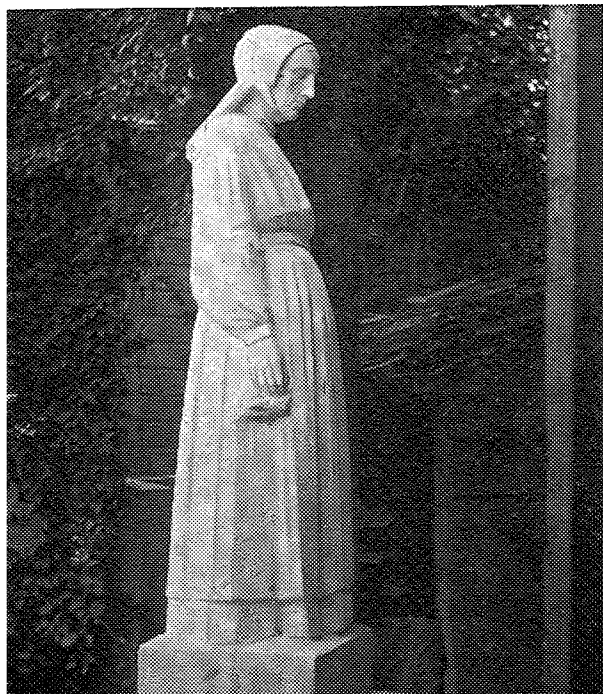
Na zeventien jaar wereldpolitiek ben ik niet zo zeker meer.

We moeten alweer leren, hoe we een atoom-bom kunnen overleven. Misschien is 't allemaal reuze nuttig en nodig, ik weet het wel, maar ik kan nog niet aan 't idee wennen, ik ben er gewoon nog niet aan toe.

In deze dagen zijn we weer met onze gedachten bij hen, die het niet hebben overleefd. Er wordt gesproken op de graven en er heerst twee minuten stilte. Even komt er dan weer die verslagenheid over ons en voelen we weer die afschuwelijke machteloosheid, dat er zoveel gebeurde om ons heen, zonder dat we er iets aan konden doen.

Dat vind ik het beklemmende. Juist nu weer, in deze tijd. Er gebeurt wéér zoveel en wéér staan we daar, machteloos.

„Ook dit gaat voorbij” staat er op de andere wand van de wachtkamer. En dat is dan misschien de enige troost, die we onze kinderen kunnen geven.

De vrede tussen Frankrijk en de inheemse bevolking van Algerije is bezegeld door het verdrag van Evian en de Franse volksstemming, die dit verdrag heeft goedgekeurd. De leiding van de FLN heeft president de Gaulle telegrafisch gelukgewenst met zijn zege aan de stembus. Dit spontane gebaar getuigde van vriendelijke gevoelens voor en vertrouwen in de president. Beide partijen hebben reden om met elkaar tevreden te zijn. De FLN is erin geslaagd het deel van de Algerijnse bevolking dat zo fanatiek voor de vrijheid gestreden heeft, in ijzeren zelftucht te houden ondanks de gruwelijke provocaties waaraan de Algerijnen van de kant van de in hun midden levende Fransen blootstaan. Het is indrukwekkend wat de strijd bare Algerijnse mohammedanen, op bevel van hun leiding, over hun kant kunnen laten gaan. Nu is het aan de Gaulle om aan het ontzinde, ontmenste verzet van de Franse Algerijnen een einde te maken. Het moest nog blijken, maar het is nu gebleken, dat de Gaulle op het gros van het Franse leger in Algerije rekenen kan. Mag een gedeelte van de officieren en het kader vooral, gearzeld hebben wie te volgen, de president met zijn, voor hen zo onbegrijpelijke lankmoedigheid of de desperate deserteurs en kolonisten, die zij zo gruwelijke daden zien bedrijven, nu is het duidelijk geworden dat de Gaulle ook aanvankelijke twijfelaars achter zich gekregen heeft. De OAS en de door haar meegesleepte Franssprekende jeugd strijden in hun razernij een bij voorbaat verloren strijd.

Daarmede is een heel bijzonder hoofdstuk der dekolonisatie afgesloten. Algerije was niet een kolonie, gelijk andere Afrikaanse of Aziatische koloniën. Het ligt tussen de Middellandse Zee en de Sahara in. Etnografisch, historisch en vooral ook cultuurhistorisch scheidt niet deze zee, maar de Sahara Afrika van Europa. De noordrand van Afrika heeft bloeiende Phoenicische, Griekse, Romeinse beschavingen gekend. Uit dat gedeelte van Afrika is de indrukwekkende cultuur gekomen, draagster van de edelste wijsheid, wetenschap en kunst der middeleeuwen, die eeuwen lang Spanje heeft beheerst. Het is misschien niet te stout te beweren dat in de slag van Poitiers, die de Moren voorgoed naar het Iberische schiereiland teruggedreef, niet de beschaafde partij overwon. De gearabiseerde Berbers van de Maghreb, de mohammedaanse wereld tussen de Golf van Gabès en de Hoge Atlas, werden door Zuid-Europa steeds als een verwante bevolking beschouwd. Algerije was voor Frankrijk ook niet een kolonie, maar een stuk van Frankrijk zelf. Zou het daarin consequent te werk zijn gegaan, dan had een vergroeiing kunnen beklijven. Maar de Algerijnen met mohammedaanse levenswijze liet het steeds ver ten achter staan bij de Europeanen in Algerije. En dezen lieten hun bevoorrechte positie terdege gevoelen. Ferhat Abbas, die de strijd van de FLN vele jaren heeft geleid, had, voor hij,

diep teleurgesteld, naar de opstand overging, steeds begeerd een goede Fransman te zijn, trouw aan Parijs, mits dat Parijs hem en zijn broeders alle rechten van een Fransman toekende.

Frankrijk echter heeft in Algerije tot het laatste toe een beleid gevoerd dat door een bekrompen en jaloers aan haar voorrechten vasthoudende bevolking van Europese oorsprong aan Parijs werd opgelegd. De meest verlichte regeringen van de Derde Republiek zijn daarvan niet afgeweken. En zo ging het voort onder de Vierde Republiek, toen het onstuimige dekolonisatieproces in de hele wereld Frankrijk tot een waarschuwing had moeten zijn. Afrikaanse volken, die het kannibalisme nog niet overal in hun midden overwonnen hadden, kregen hun volle vrijheid. De Algerijnen echter werden slechts de benependste concessies aangeboden.

door dr.

M. van Blankenstein

Algerije heeft een heel eigenaardige geschiedenis. Een samenhangend volk heeft in dat gebied nooit bestaan. Frankrijk heeft het gevormd, zoals Nederland Indonesië gevormd heeft. Maar Algerije bestond nu en was niet meer over het hoofd te zien. Het was een uitgestrekt gebied geweest met steden aan de kust, maar voornamelijk bevolkt door nomaden. De stad Algiers was een machtscentrum op zichzelf, geducht door een democratische gemeenschap van piraten uit alle landen. Haar kracht en haar welvaart berustten op zeeroof. Het achterland vond zijn voordeel in de voorziening met levensbehoeften van dit machtscentrum.

Algiers was een gesel voor de scheepvaart in de Middellandse Zee en voor de Zuid-Europese kustbewoners. Vele expedities, door grote mogendheden van die tijd uitgerust hadden, in de loop der eeuwen, daar niets aan kunnen veranderen.

In 1830 heeft Frankrijk de macht van de zeeroversstaat gebroken, als bestraffing voor een nogal dwaas diplomatiek incident. Het had aanvankelijk niet de bedoeling er te blijven. Maar de strijd bleef voortduren in het achterland. Abdoelkadir, de „leeuw der woestijnen”, heeft met zijn stout verzet zelfs Nederlandse dichtende theologen in geestdrift gebracht. Ter consolidatie van hun, eerst met moeite gehandhaafde positie hebben Franse legeraanvoerders Franse landbouwers als kolonisten naar Algerije gelokt. Zij kregen daar uitgestrekte, vruchtbare gronden toebedeeld. Het ging hun goed, maar moeilijk vonden zij werkkrachten. De nomaden van het land leenden zich niet voor vaste arbeid. Frankrijk zelf had geen overschot van

(vervolg op pagina 3)

Uitgave van het Humanistisch Verbond - Verschijnt om de veertien dagen
17e jaargang no. 8 - 5 mei 1962

Kritisch allerlei

Naar aanleiding van onze opmerkingen aan het adres van H. A. Gomperts in het vorige nummer van Mens en Wereld stuurt een lezer uit Amsterdam ons een ander artikelje van dezelfde auteur in Het Parool, waarin hij van zijn misnoegen blijk geeft ten aanzien van het Nieuw-Guineabeleid van onze regering. Hij verzet zich met name tegen het streven de oppositie de mond te snoeren met een beroep op de nationale eenheid die wij in deze moeilijke dagen zouden moeten nastreven. Daarover schrijft Gomperts:

„Wie zegt, dat de eenheid niet mag worden verbroken, waarin wij allemaal achter de regering aan moeten marcheren – waardoor wij in de afelopen jaren wel tien verschillende kanten moesten opmarcheren – is al weggezonden in de trance van de oorlogsvoorbereiding. „Wij zenden troepen, wij kunnen niet anders; als er een oorlog komt, kunnen wij het niet helpen; wie zijn stem verheft is een landverrader”, enzo voort. Het is het oude, gevaarlijke lied, dat maakt dat de ratten eensgezind de muzikant volgen, verdoofd, verblind, het verderf tegemoet.”

Zonder ons in het wespennest van de Nieuw-Guineapolitiek te willen steken, waarover in humanistische kring uiteraard zeer verschillend gedacht wordt, zijn wij geneigd Gomperts' mening te onderschrijven, dat ook in moeilijke dagen een loyale oppositie op zijn plaats is. Maar als dat al geldt ten aanzien van een situatie waarin de mogelijkheid van een oorlog angstig dichtbij is gekomen, hoeveel te meer geldt dat dan als de oorlogsdreiging veel minder acuut is, zoals in de verhouding tussen Oost en West. Is het niet nog veel meer een ondermijning van de democratie als we in de strijdhouding die wij ten opzichte van het Oosten aannemen, de nuances in ons eigen denken willen verdoezelen? Maar dat deed nu juist dezelfde Gomperts, door mensen met wie hij het niet eens was, op zijn elsevieriaans maar meteen communisten te noemen. Misschien brengt het bovenstaande citaat uit zijn eigen stukje deze morele herbewapenaar nog eens tot inkeer...

Overigens schijnt het standpunt dat slechts een eenvormige ideologie ons van het communisme kan redden, door de beweging voor Morele Herbewapening alweer verlaten te zijn. Nadat wij daar juist een beetje aan gewend geraakt waren, roepen nieuwe reuzenadvertenties ons op, schouder aan schouder met de communisten te staan, ter bestrijding van een nieuwe vijand, het materialisme. En wij ons maar afvragen waar de miljoenen voor zulke advertenciacampagnes vandaan komen, als die absolute eerlijkerds

dat materialisme zo verafschuwen...

Een lezer uit Emmen stuurt ons een knipsel uit het Emmer Weekblad, „gezinsblad” voor Emmen en omstreken, waarin, naar hij schrijft, „de een of andere dominee” het rassenprobleem uit de doeken doet. Het stukje is niet ondertekend, maar we mogen inderdaad aannemen, dat het wel een dominee zal zijn, die „Ter overdenking” schrijft. Weinu, die kwam dan eens onverwacht terecht in een huis waar nogal wat Chinezen overnachtten en ziehler hoe hij daarop reageerde:

„...ik, nog zeer jong en onervaren, voelde me niet helemaal op m'n gemak bij die vreemde kerels. 't Was even een griezelige gedachte, je omringd te weten door een aantal pindamantjes, die in de aangrenzende slaapvertrekken lagen te snurken. En de bibbers gingen me in kleine golfjes over de rug (...). Enfin, ik ben de nacht heelhuids doorgelopen.”

's Morgens vindt hij „een gele zoon van het Hemelse Rijk” lezende bij de haard, en uit het hardop gelezen Chinees vangt hij dan plotseling een paar maal de naam Jezus op.

„Toen wist ik het, hij las in zijn Bijbel, het was een christen. En de wereld veranderde op slag. Die doorgaans zo gekwalificeerde „rare chinees” was mijn broeder!” gevolgd door het obligate zinnetje: *„Natuurlijk, al zou hij geen christen zijn, hij was er geen haar minder om, was hij niet evenals ik een schepsel van God? Maar die Jezus-naam was het herkenningsteken, dat barricades doorbreekt.”* Waarna het gebruikelijke moralistische verhaaltje.

Al zou hij geen christen geweest zijn, hij was er geen haar minder om. Nee nee, maar in de aanhef laat deze allerchristelijkste dominee zich toch wel lelijk in de kaart kijken. Wij zijn zo vrij hem met al zijn rassenvooroordeel maar een „rare chinees” te vinden, met excuses voor het gebruik van deze verouderde term aan het Chinese volk, dat wij hoogachten.

In de dagbladen adverteerde half-april een grote farmaceutische industrie met vestigingen in Amsterdam en Meppel met vette letters: *„Wanneer je met Pasen de school verlaat, dan ben je misschien 15 of 16 jaar...”* Nu plegen met Pasen geen leerlingen de scholen te verlaten, omdat examens en bevorderingen pas in juni en juli plaatsvinden. Dat weet die industrie ook wel, want zij schrijft: *„Jongens en meisjes van ca. 15 à 16 jaar kunnen in verschillende afdelingen van ons hoofdkantoor direct beginnen. Diploma's zijn de eerste jaren niet het belangrijkste in ons bedrijf...”*

Wij zouden met het oog op de contaminatie „ca. 15 à 16 jaar” bijna zeggen: dat blijkt; maar

daar gaat het ons niet om. Wel willen wij er onze afkeuring over uitspreken, dat een grote industrie op deze manier de fut en het doorzettingsvermogen van onze jeugd ondergraaft. Van de jeugd die juist op die leeftijd nog moet leren stijlfouten als de gesignaleerde te voorkomen niet alleen, maar die met Pasen nog maar twee maanden verwijderd is van de mijlpaal van bevordering of examen. Diploma's zijn bij ons niet zo belangrijk, leest die jeugd, maar ze zal wel over het hoofd zien dat de firma er veiligheids-halve bij vermeldt: de eerste jaren. Het is te hopen dat die industrie inderdaad niets anders krijgt dan de slappe tinussen die het onmiddellijk geld-verdienen en het daarmee vergooiden van hun toekomst prefereren boven twee maanden doorzetten.

De Haagse Post heeft een artikel geschreven over het afleggen van eed of gelofte in rechtszaken. Het herinnert eraan, dat het Humanistisch Verbond al in 1950 een rapport heeft opgesteld, waarin het onbevredigende van de „onoverkomelijke bezwaren”-formule naar voren werd gebracht, omdat voor de ongodsdienstige of humanistische mens de eedsaflegging zinloos en onwaarachtig is, en aanstootgevend voor godsdienstigen.

„Het beoogde doel – de betrouwbare in te scherpen, dat hij de waarheid en niets dan de waarheid heeft te spreken – wordt veel beter bereikt, wanneer de getuige kortweg de keuze tussen eed en gelofte wordt gelaten (...). In modernere wetten, betreffende de sociale verzekering en het ambtenarenrecht, is de gelofte geen „tweede keus” meer. Ook bij de aanvaarding van openbare ambten en andere beëdigde functies bestaat geen discriminatie. Het Humanistisch Verbond heeft nog niet verder op wetswijziging aangedrongen, maar ook niet-georganiseerde ongelovigen willen deze theocratische rest in Nederlands procesrecht wettelijk weg-

gewerkt zien, zodat democratische verdraagzaamheid niet meer pas wordt ingeschakeld, wanneer een getuige de magische formule der „onoverkomelijke bezwaren” weet uit te brengen.”

Het mag een futilliteit lijken, omdat men, wanneer men de formule maar kent, altijd de gelofte mag afleggen. Maar er zijn maar al teveel gevallen bekend, waarin rechters getuigen die die formule toevallig niet kennen, eenvoudig dwingen tegen hun eigen overtuiging in de eed af te leggen. Hij wordt dan gedwongen te zweren bij een god waarin hij niet gelooft, „de waarheid en niets dan de waarheid” te zullen spreken. Dat lijkt ons een meened, als hij de waarheid van die god al niet aanvaardt. Misschien is het dat juridisch nog net niet, maar het is toch merkwaardig, dat er in deze tijd nog rechters bestaan die je daartoe willen dwingen.

Dagboekkanier citeert in Het Parool een advertentie uit de „Japan Times”:

„Take it from me. I found out that, for the Japanese businessman traveling abroad, Lufthansa is the natural choice. After all, think of the years of friendly feelings and the close contacts shared by our two people.”

Zo nauwkeurig mogelijk vertaald:

„Neem dit van mij aan: ik ontdekke dat, voor de Japanse zakenman op reis, Lufthansa de natuurlijke keus is. Denk tenslotte eens aan de jaren van gevoelens van vriendschap en de nauwe verbanden, die onze twee volken met elkaar onderhouden.”

Dat „shared” is dubbelzinnig. Het kan betekenen: onderhouden, maar in het zinsverband ook: onderhouden.

Maar die jaren van gevoelens van vriendschap – ja, daar denken wij óók nog wel eens aan. Aan die jaren van Duits-Japanse vriendschap. Aan die jaren van de „as”.

Kortom: op zijn best een weinig tactische advertentie.

„Wie zegt mij dat het verraad niet herleeft in een ander land? waarom vluchten uit weersin en leed, waarom hopen dat men vergeet wat de ziel heeft doorstaan en gemerkt? slechts zolang de herinnering nog werkt is mijn leven mijn eigen bezit, onverschillig of het bestaat, uit vervoering of nederlaag.

Als ik opbreek en wakker word in een nieuw maar ontworteld bestaan, zal de schaduw weer naast mij staan en ook onder de zuiderzon zal het hart weer te rade gaan met wat het ervoer en misdeed. Wie gebeten is door het leed en geschroeid door de knagende vlam zal niet willen dat hij vergeet wat hem, schuldig of niet, overkwam; wie strijdt om een eigen bestaan wil vallen of staan waar hij streed.”

Uit: H. Marsman – Verzameld Werk
Amsterdam, 1960. Em. Querido's Uitgeverij N.V.

Bij een zilveren huwelijksfeest

In de afgelopen week heeft het Nederlandse volk hartelijk getuigd van zijn medeleven met een belangrijke gebeurtenis in het persoonlijk leven van ons koninklijk gezin. Het zilveren huwelijksfeest van koningin Juliana en prins Bernhard is aanleiding geworden tot een overtuigende demonstratie van de aanhangelijkheid waarin het zich met ons Oranjerijk verbonden voelt.

Dat die onderlinge band ook door Koningin en Prins zó wordt verstaan, dat zij op hun beurt het gehele volk hebben willen betrekken in de viering van hún feest, is duidelijk tot uiting gekomen in de bestemming die zij aan het nationale geschenk hebben gegeven. Het omvangrijke bedrag, door de bevolking in al haar geledingen bijeengebracht, hebben zij teruggeschonken om daarmee het jeugdwerk te bevorderen en zo een bijdrage te

leveren tot de versterking van de geestelijke volkskracht.

Zo ook hebben zij vorm gegeven aan hun voornemen de viering van hun huwelijksfeest te stellen in het teken van de jeugd, de jeugd die op de herinneringstegel onze eenheid in verscheidenheid symboliseert met de woorden die de Koningin in 1953 tot haar richtte: „Doen kunnen we alles – maar dan ook alleen samen”.

In de overtuiging dat die toen uitgesproken koninklijke woorden over het hoofd van de jeugd heen gericht waren tot het hele Nederlandse volk heeft het humanistisch volksdeel zich bij dit zilveren huwelijksfeest met alle andersdenkenden één geweten in het medeleven met ons vorstenhuis dat dit „samen” verzinnebeeldt.

(slot van pag. 1)

landbouwproletariaat. Spaanse, Italiaanse en Griekse arbeiders echter kwamen gaarne over. Zij zijn in het land gebleven en het is hun goed gegaan. Dit is de oorsprong geweest van de Franse bevolkingslaag, waarin de OAS haar hechtste steun heeft gevonden. Zij bevolkt het berucht geworden stadsdeel van Algiers Bab-el-Oued. Een gedeelte van deze bevolking, ofschoon Frans sprekend, en verwoed Frans nationalistisch, heeft er nooit zorg voor gedragen de Franse nationaliteit te verwerven.

De betrekkingen van belangrijke groepen van de eigenlijke Algerijnen tot Frankrijk hebben op den duur solide vorm gekregen. Het analfabetisme in het land is nog zeer groot, maar een ontwikkelde bovenlaag heeft zich in Franse scholen en aan Franse universiteiten gevormd. Velen daaruit hebben hoge posten in het leger en in het staatsbestel bekleed. Frankrijk heeft, tot nu toe, sterke legereenheden in Algerije gerecruteerd. Algerijnen, in Franse dienst, worden nog gebruikt, om de OAS te bestrijden. Tijdens de opstand bestreden zij de terreur van de FLN. Frankrijk, met zijn tekort aan mensen, is door alle jaren van de opstand heen, geregeld meer dan 300.000 Algerijnen, als ongeschoolde arbeiders vooral, blijven aantrekken. In die massa was het nationalisme in verschillende schakeringen, maar vooral toch de FLN vertegenwoordigd. Geregeld veroorzaakte zij, door onderlinge terreur, bloedige incidenten, maar Fransen hoorden gewoonlijk slechts bij ongeluk tot de slachtoffers. Dit arbeidersleger zal blijven, geregeld uit Algerije aangevuld, laat ons hopen met verbeterde sociale verzorging. Dat banden met Frankrijk, ondanks alles wat er gebeurd is, door de FLN zo grif werden aanvaard, vindt voor een groot deel zijn oorzaak in de onmisbaarheid over en weer van deze banden. De inkomsten van de Algerijnen in Frankrijk vormen voor talloze families de grondslag van hun bestaan. Voor de Algerijnse intellectueel en voor de middenstander hebben Franse levensvormen en ook het gebruik van de Franse taal grote aantrekkelijkheid.

De Gaulle heeft nu door een tenslotte grootmoedig beleid aan het ondragelijk geworden conflict een einde gemaakt. Sedert hij in mei 1958 aan de macht kwam, heeft hij daartoe moeten rijpen. In 1958 beloofde hij een vrede der dapperen, d.w.z. amnestie voor de strijders die de wapens neerlegden. Als Algerije tot rust gekomen was, zou het na vier jaar zelfbestemmingsrecht mogen uitoefenen. Criterium voor pacificatie zou zijn, wanneer per jaar niet meer dan 200 mensen door terreur om het leven kwamen. Later, toen hij dit plan, als onmogelijk, had moeten opgeven, verklaarde hij nog, met de rebellen niet te zullen onderhandelen. Zij moesten zich aan Frankrijks grootmoedigheid toevertrouwen. Toch vonden over en weer vrouwelijke peilingen plaats. Want ondanks alles hadden de rebellen verwachtingen van de Gaulle.

Nog eenmaal stelde hij hen teleur, toen men

te Melun bijeenkwam. Door een hen terecht afstotend formalisme kregen zij te voelen, dat zij nog steeds rebellen waren, die men niet de rechten van echte onderhandelaars toekende. Maar voor een dergelijke houding was het de tijd niet meer. De Gaulle stapte tenslotte over elke aarzeling heen. Bij de eerste ontmoeting te Evian stond nog het probleem van de Sahara in de weg. Maar zelfs dat was voor de Gaulle geen belemmering meer. Voor zijn concessies kreeg hij regelingen met de Algerijnen, economisch, politiek en militair, die voor Frankrijk verrassend gunstig waren. Beide partijen waren bereid zich toe te vertrouwen aan een regeling, die reeds door het wederzijds belang verzekerd lijkt.

Het Franse volk heeft met zijn jongste referendum over de vrede, en de FLN heeft door de discipline van haar aanhang, dit optimisme voorlopig gerechtvaardigd.

Stadsdeel van Algiers

Groeiend materialisme of geestelijke groei?

Ook dit jaar had de federatie Den Haag weer het nu wel langzamerhand traditioneel geworden „Openbaar gesprek” georganiseerd en wel op 4 april. Onderwerp was: „Groeiend materialisme of geestelijke groei?” Deelnemers waren drs. C. Weterman (katholiek), prof. dr. H. Berkhof (protestant) en P. Spigt (humanist). Als gespreksleider trad op prof. dr. J. P. Mazure. De avond begon met een uiteenzetting van tien minuten door elk van de sprekers.

Drs. Weterman wees er allereerst op dat er verscheidene tekenen zijn van een groeiend materialisme. Het streven naar welvaartsverbetering wordt steeds sterker. Spr. wilde deze ontwikkeling toch niet alleen als negatief beschouwen. Juist door deze welvaartsverbetering kunnen velen eerst nu toekomen aan een persoonlijk, bewust leven, waarvoor nu eenmaal een materiële grondslag aanwezig moet zijn. Er is echter het gevaar dat wij door het materiële worden meegezogen. Er is een tekort aan verinnerlijking en stilte. Spr. signaleerde twee opvattingen over de toenemende onkerkelijkheid. De eerste ziet de secularisatie en de onkerkelijkheid slechts als een negatieve uiting van materialisme en ongebondenheid, de andere juist als een bevrijding tot volle menselijkheid. Beide opvattingen getuigen van een partijdig, vooringenomen standpunt. Sociologisch is de onkerkelijking te beschouwen als een losgeraken van bepaalde traditionele levenspatronen. Er is een sterke verinnerlijking te verwachten bij hen, die niet uit traditie, maar uit bewuste keuze de kerk trouw blijven.

Positieve waardering

Spigt wilde de huidige ontwikkeling allereerst positief waarderen. Hij zag in het menselijk emancipatieproces, mogelijk gemaakt door meer welvaart, een ontwikkeling tot meer verantwoordelijkheid en een groei naar een dieper beleefd, innerlijk waardebesef. Om verantwoordelijk te zijn, moet men waarden erkennen. De mechanisatie van de arbeid doodt veelal het initiatief, maar ontdoet ons ook van minderwaardige arbeid en verschaft ons meer vrije tijd. Allerlei verschijnselen kan men zowel positief als negatief waarderen, meende hij. Prof. Berkhof moest erkennen dat hij altijd enige wrevel voelt opkomen bij het geklaag over het groeiend materialisme. Dergelijke opmerkingen hoort men altijd bij lieden, die zelf materieel niets tekort komen. Bij zijn reizen door India was het hem duidelijk geworden hoe een te sterk gerichte innerlijkheid (zoals in India) kan leiden tot sociale onrechtvaardigheid, noodlotsleer, onverschilligheid ten aanzien van de naaste en kastewezen. Wij moeten het toejuichen dat steeds meer volken delen in de sociale welvaart. Spr. geloofde niet in de massificatie. Voor prof. Berkhof was deze vraag centraal: Tot welke grens dient de materialiteit de humaniteit? Wanneer de materialiteit geen middel meer is, maar doel wordt, loopt de humaniteit gevaar. Dit gevaar dreigt steeds meer. De welvarende Europeaan is een geestelijk passieve consument geworden, die streeft naar handhaving van het politieke status quo

en alleen vervuld is van belangstelling voor ruimtevaart en belastingverlaging.

De ellende in de onderontwikkelde landen wil de Europeaan verzachten met een fooi. De mens kent geen doel meer boven zichzelf uit. Spr. haalde in dit verband prof. Van der Leeuw aan, die in zijn „Balans van het Christendom” spreekt van een „vermageringsproces” wat betreft de doeleinden van de mensen in de loop der eeuwen. Eerst zocht men het koninkrijk Gods, toen het christendom, later de vooruitgang, tenslotte restte alleen de techniek, de hygiëne en de welvaart. Onze Europese cultuur dreigt een nihilistische, consumerende, egoïstische cultuur te worden, die het offer niet meer kent.

Geen pessimisme

Spigt deelde dit pessimisme van prof. Berkhof niet. Vele mensen bezitten thans rijkere levensmogelijkheden dan ooit tevoren, ook op cultureel gebied. Ook drs. Weterman keerde zich tegen prof. Berkhof. Hij wees er op, dat West-Europa veel meer dan een twintig, dertig jaar geleden oog heeft voor de ellende in de rest van de wereld. Een geheel ander aspect van de huidige ontwikkeling is het feit, dat West-Europa in het wereldgeheel een steeds minder belangrijke rol zal gaan spelen.

In de verdere discussie kwam ook het probleem van de onkerkelijkheid aan de orde. Spigt meende, dat het een aanmatigend standpunt is, zowel van kerkelijken als van humanisten, wanneer zij verkondigen dat de massa buiten kerken en H.V. eigenlijk in deze organisaties een plaats zou moeten vinden. Een ieder, die zich losmaakt van starre, traditionele banden krijgt de mogelijkheid om zich in vrijheid te oriënteren op een ondogmatische levensvisie. Een crisis is meestal voorwaarde tot ont-plooiing en geestelijke groei.

Prof. Berkhof beklemtoonde in de verdere discussie, dat de kerk wezenlijk een zaak is van minderheden. Maar 's werelds loop wordt ook bepaald door minderheden. In landen waar de onkerkelijkheid het laagst is, (bv. in landen met een staatskerk) is het geestelijk leven binnen de kerken kwalitatief ook het laagst! De kerkelijkheid is daar immers voor velen een dode traditie. Wij hebben een ontzaglijke technische energie maar een ontstellend gebrek aan ethische energie in onze cultuur, meende deze spreker verder.

Spigt antwoordde hierop, dat we de problemen van een consumptieve cultuur eerst sedert vijftien jaar kennen en we weten nu nog niet waarheen deze ontwikkeling gaat. Maar bovendien moet toch ook geconstateerd worden, dat grote groepen van de bevolking, zelfs in Nederland, nog geen deel hebben aan deze consumptieve cultuur met zijn snel toenemende welvaart.

De econoom drs. Weterman stelde vervolgens de vraag of de ontwikkeling van de minder met aardse goederen bedeelde volken wel zo uitsluitend afhankelijk is van onze offerbereidheid, zoals prof. Berkhof suggereerde. Er zijn allerlei factoren, die de ontwikkeling van deze volkeren hebben geremd. Maar toch meende ook hij, dat de hulpverlening aan deze volken veel omvangrijker zou moeten zijn. Als kenmerk van culturele ontwikkeling van een volk zag hij de toename van de persoonlijke vrijheid. Prof. Berkhof wees op het gevaar van een nieuwe vorm van klassenstrijd, ditmaal tussen de arme en rijke volken en hij pleitte voor een regime in Nederland, dat niet de na-

druk legt op de groei van de consumptie maar de mens wijst op doeleinden, die boven hemzelf uitgaan. In een slotwoord pleitte prof. Berkhof nog voor de tolerantiegedachte. Het ongelooft moet men aanvaarden. Het Evangelie heeft, zoals Willem de Zwijger zei, andere krachten dan het zwaard.

De gespreksleider prof. Mazure en de federatievoorzitter de heer W. Wenting dankten vervolgens de gesprekspartners voor de boeiende discussie. De vele Hagenaars, die zich niet door de stromende regen hadden laten afschrikken, konden terugzien op een zeer geslaagde avond!

P. Krug

Het derde congres van de IHEU

De voorbereidingen voor dit congres, dat zoals reeds gepubliceerd is, van 2 tot 7 augustus in Oslo wordt gehouden, zijn in volle gang.

Zowel het secretariaat van de Noorse organisatie in Oslo, als het Centraal Bureau in Utrecht zijn er druk mee bezig.

De prae-adviezen over de beide onderwerpen die tijdens het congres ter sprake komen, zijn reeds in het januari-nummer van International Humanism, het kwartaal orgaan van de IHEU gepubliceerd, terwijl de commentaren daarop in het april-nummer van hetzelfde orgaan zijn opgenomen. De schriftelijke voorbereiding van de discussie is hiermede vrijwel voltooid.

De plaats waar het congres bijeenkomt is Blindern, een wijk van Oslo, die plusminus 5 km van het centrum is verwijderd.

De deelnemers kunnen voor zover zij dit wensen worden ondergebracht in de studenten-flats. De accommodatie is uitstekend te noemen.

Ook voor de bijeenkomsten en de gezamenlijke maaltijden zijn zeer goede zalen beschikbaar. Alle prijzen zijn zeer redelijk.

De eerste aankondiging van het congres bracht ons reeds meer dan 400 voorlopige aanmeldingen. Op grond hiervan mag worden verwacht, dat minstens 500 personen zullen deelnemen.

De tweede aankondiging, die een formulier bevat voor definitieve aanmelding, is inmiddels aan hen, die zich voorlopig hadden opgegeven, toegezonden. Mocht men dit nog wensen te ontvangen, dan is dit op het secretariaat aan te vragen. (Oudegracht 152, Utrecht).

U vindt hierin alle gegevens, die u voor het deelnemen aan het congres dient te weten. Spoedige aanmelding is echter noodzakelijk.

Tenslotte nog iets over de reis naar Oslo.

Zoals reeds werd medegedeeld in „Mens en Wereld” van 31 maart l.l. is er een regeling voor een goedkope reis per vliegtuig. Voor informatie hierover verwijzen wij u naar het reisbureau „Intraned” (v/h Hesta, Crans & Co.), dat in de volgende plaatsen een kantoor heeft.

Passagebureau INTRANED v/h Hesta, Crans & Co., kantoren te:

Amsterdam,	Damrak 83,	tel. 249550
's-Gravenhage,	Plein 22,	tel. 184250
Rotterdam,	Meent 75 a,	tel. 120304
Schiphol,	Stationsgeb.,	
	Kamer 218,	tel. 711884
Alkmaar	Ritsevoort 10,	tel. 5950
Den Helder,	Spoorstraat 8,	tel. 2468
Haarlem,	Wagenweg 30,	tel. 12555
Hilversum,	's-Gravelandse-	
	weg 46 c,	tel. 45592
Leiden,	Nieuwe Rijn 7,	tel. 30270
Utrecht,	Voorstraat 52,	tel. 19585
Zaandam,	Stationsstr. 55,	tel. 64729

Van dit reisbureau mochten wij onlangs nog vernemen, dat een vertegenwoordiger van het reisbureau op Schiphol aanwezig is om de reizigers voor het congres met raad en daad ter zijde te staan.

Geweten van Europa

*Ja wären's leute wie andere leute,
wår es ein ganz gewöhnliches, ein andres
als dieses nacht- und nebelland,
von abwesenden überfüllt.*

H. M. Enzensberger in Landessprache

Merleau-Ponty heeft in zijn „Sens et Non-Sens” geschreven, dat voor hen, die Sartre persoonlijk kennen, een mysterie bestaat, nl. dat er geen mens is, die minder uitdagend is dan hij en die toch als auteur schandalen verwekt. En Merleau-Ponty kende Sartre vanaf diens twintigste jaar, als medestudent. Hij vertelt, hoe in het kamp een groot aantal priesters en jezuïeten hem kwamen raadplegen, en welk een vriendelijk en welwillend mens hij tegenover ieder is. Hoe is het dan gekomen, dat deze bescheiden mens de verzenen tegen de prikkels heeft geslagen? – De oorlog en de bezetting hebben een diepe en blijvende invloed op Sartre uitgeoefend. Positieve waarden komen na de sarcasmen van zijn in 1938 uitgekomen roman „De Walging”, sterk in zijn werken naar voren. Zij waren trouwens in deze roman reeds aanwezig. Nam niet de hoofdpersoon zich aan het einde van het verhaal voor een boek te schrijven, dat „mooi zou moeten zijn en hard als staal, en maken, dat de mensen zich over hun bestaan zouden moeten schamen”? – Terwijl zijn grote tijdgenoot André Gide na de nederlaag van 1940 Goethe's idyllische „Hermann und Dorothea” gaat lezen en zich in de cultuur beweegt, komt Sartre in 1943, midden in de bezetting, met zijn „Les Mouches”. En vanaf die tijd heeft de situatie van zijn tijdgenoten hem niet meer losgelaten.

Over Sartre's leerstellingen is in dit blad reeds herhaaldelijk geschreven. Voor ons doel volsta ik daarom met het volgende: De mens gaat – volgens Sartre – niet zijn eigen authentieke weg. Hij handelt of reageert, zoals van hem verwacht wordt; hij is niets op zichzelf dan de passieve gehoorzaamheid aan de algemeenheid. (Heidegger's „men”, dat de „Seinsart der Alltäglichkeit” voorschrijft.) Hij heeft een angst voor het vrije handelen en weigert elk persoonlijk optreden, hij leeft in het anonieme en inauthentieke, oneigenlijke. Merleau-Ponty heeft dit de hypocrisie van zichzelf tot zichzelf genoemd. Voor Sartre is echter filosoferen actief denken, voortdurend zijn denken zuiveren en zichzelf veranderen, authentieke waarden scheppen: de vrije ontwikkeling van eigen menselijkheid. En hij schroomt zelfs niet de uitdruk-

king conversion radicale (radikale bekering) hierbij te gebruiken. Met een herinnering aan Pascals ange et bête (engel en beest) kwalificeert hij iedere mens als „half slachtoffer en half medeplichtige” en het gaat hem er in zijn toneelstukken en geschriften in de eerste plaats om deze schuldige mens te laten zien, die wij elk ogenblik kunnen worden. Daar-tegenover stelt hij de vrijheid, die niet een statisch begrip is, maar een appèl dat wij kunnen negeren, of zelf kiezen. De mens is niet gekozen door een God of een Lot (Fatum), maar door een primaire keuze van hemzelf. En hij dikteert zichzelf zijn motieven in plaats van het omgekeerde. Deze keuze is verplicht, want niet-kiezen betekent ook een keus.

Sartre meent, dat iedere mens geroepen is tot een morele levenspraktijk, voor zijn eigen rekening en voor zijn volstrekte verantwoordelijkheid. „De enige grenzen die een vrijheid ontmoet, vindt zij in de vrijheid”. Motieven en steunpunten zijn meestal slechts justificaties. „Ik ben veroordeeld volstrekt verantwoordelijk te zijn voor mij zelf”.

In het zeer bijzondere boekje, dat hij aan Baudelaire heeft gewijd, vraagt hij zich af,

of deze grote dichter, die van jongs af aan het leven tegen heeft gehad, trauma's heeft ervaren die geen mens onaangetaast zouden hebben gelaten, of Baudelaire het leven heeft gehad, dat hij verdiende, en hij antwoordt met een wedervraag: En indien alle mensen eens het leven hadden gehad, dat zij verdienden? Alles hangt voor hem af van de fundamentele keuze die ieder voor zichzelf gemaakt heeft, of juist, voortdurend maakt.

Voor Sartre is het mishandelen van onschuldige buitenstaanders of van weerloze krijgsgevangenen één der meest knagende wredeheden, of dit nu in de wereldoorlog of in koloniale oorlogen (b.v. Algerije) is geschied. In „Doden zonder graf” wil één der soldaten zg. inlichtingen van een gevangene loskrijgen, maar Sartre beschrijft hoe hij in werkelijkheid, of anderzijds, zichzelf wil rechtvaardigen, mede door de lafheid van de gevangene te demonstren, die deze zelf moet erkennen. Maar de sadist ontdekt zijn vergissing, wanneer zijn slachtoffer hem *aankijkt*, hem ziet als sadist en als beul. – Dit aanzien-door-de-ander is voor Sartre een bepaald en belangrijk begrip.

J. B. Meijer

De gevangenen van Altona

Op het ogenblik wordt in ons land van Sartre vertoond „De gevangenen van Altona”. Onder regie van Kees van Iersel, die reeds vroeger een stuk van dezelfde schrijver op even uitstekende wijze ten tonele heeft gevoerd. De bezetting is bijzonder goed, zodat het stuk m.i. geheel tot zijn recht komt. Ieder die dit stuk gaat zien (en voor hem zijn bovenstaande beschouwingen geschreven), weet dat hij geen plezierig avondje tegemoet gaat. Maar achter groot toneel hebben bijna altijd belangrijke, soms beklemmende, ideeën gestaan. Zo is 't ook hier het geval. Het is echter zeker niet waar, dat men in dit geval alleen met de theorieën van Sartre zou kennis maken. De grootheid van Sartre als

toneelschrijver is juist, dat hij in zijn stukken levende mensen laat spelen in menselijke verhoudingen, die wij allemaal kennen. Maar zij vertegenwoordigen meer dan zichzelf en zelfs meer dan hun eigen land, want gedeelten van deze geschiedenis zouden ook in een ander land kunnen voorkomen.

De hoofdpersoon van het stuk zegt op het eind ervan: „Ik heb de eeuw op mijn schouders genomen en ik heb gezegd: ik zal ervoor instaan”. Deze woorden gelden zeker voor Sartre; van wie Merleau-Ponty in het bovengenoemde opstel geschreven heeft: „Het is goed, dat er van tijd tot tijd een vrij mens bestaat”.

J. B. Meijer

Fragment uit „De gevangenen van Altona” (Johan Fiolet en Ellen Vogel)

Lezingen voor de radio

6 mei, 9.45 uur (VARA): dr. A. L. Constandse: „De troost van de rede”;

13 mei, 9.45 uur (VARA): prof. dr. ir. J. P. Mazure: „Persoonlijk voortbestaan”.

Psychosomatiek

een krediet verdienende hypothese

Het onderzoeken, beschrijven en belichten van de mens is een steeds voortgaand proces, dat degenen die het volgen boeit en vaak verrast. De pioniers in wetenschap en filosofie trachten de bereikte stand van de ervaring in nieuwe hypothesen weer te geven. Begrijpelijk is dat zij hun eigen vondsten, waarmee hun reputatie samenhangt, veelal zo hardnekkig vasthouden en verdedigen dat zij een belemmering zijn voor weer nieuwe vondsten en inzichten die zich – zoals altijd – moeten doorzetten tegen niet geringe weerstanden in.

Daarbij bestaat de neiging van tallozen, die getroffen waren door een bepaalde hypothese (onderstelling) om uit menselijke traagheid daaraan voor eens en voor altijd vast te houden alsof er geen voortgang bestond. De hypothesen worden dan tot dogma's gedegradeerd. Zo kan men constateren dat de leek veelal geneigd is tot het een of andere psychologische dogma, en zijn er tallozen die zweren bijvoorbeeld bij de stellingen van Jung. Het herkauwen van diens archetypen schijnt bij sommigen een basis voor hun psychische gezondheid. Wij nemen aan dat de lezers van Mens en Wereld steeds open staan voor nieuwe inzichten, ook al zijn deze nog niet volgroeid of volmaakt.

Daarom wagen wij het een artikel te schrijven over de psychosomatiek, een aloude hypothese die inhoudt dat lichaam (soma) en psyche onverbrekkelijk samenhangen, met betrekking tot welke hypothese echter zeer recente, nieuwe onderzoeken gaande zijn, welke vruchtbaar moeten worden gemaakt voor de huidige mens. Het gaat hierbij om onderzoeken die gericht zijn op het ervaringsfeit dat in onze dagen vele mensen lichamelijke ziekteverschijnselen vertonen die hun grond vinden in psychische moeilijkheden. Men spreekt dan van psychosomatische kwalen, die men op nieuwe wijzen tracht te benaderen en te genezen. Het moge op het eerste gezicht wat eigenaardig schijnen dat lichamelijke aandoeningen (als maagzweer, astma bronchiale, hoge bloeddruk e.d.) langs psychologische weg worden aangepakt, dit is uitvloeisel van de psychosomatiek, een hypothese die m.i. veel krediet verdient.

Teamwork

We hebben te maken met verkenningen op een vrij onontgonnen terrein, die worden ondernomen niet louter door medici, maar door teams (werkgroepen) van geleerden met verschillend vak (medici, psychologen, sociologen, biologen, filosofen). Zulks vanwege de ontstaansoorzaken der onderhavige ziektegevallen. Het spreekt vanzelf dat de man der sociale wetenschappen met even grote reserve spreekt over de medische kanten als de arts inzake de sociaal-wetenschappelijke- of filosofische aspecten. Als sociaalpsycholoog zij het mij vergund enkele gezichtspunten uiteen te zetten op dit interessante terrein.

Drie bronnen

Als ik goed zie zijn er drie bronnen waaruit de impulsen voortkomen tot de huidige psychosomatiek. In de eerste plaats het Amerikaanse bedrijfsleven, waarin de veelvuldige psychosomatische ziekte-gevallen door het absentisme van de werknemers een kostbare geschiedenis ging worden. Reeds voor de oorlog zetten derhalve de Amerikaanse research en therapie in, waarbij de psychoanalyse onder leiding van mannen als Alexander een voor-aanstaande rol speelde.

In de tweede plaats vormt de Daseinsanalyse

van de filosoof Heidegger een bron van inspiratie. Zij vond toepassing van de zijde der Europese psychiaters, waarbij vooral de namen van Binswanger en Medard Boss moeten worden genoemd.

In de derde plaats ontstonden er psychosomatische werkgroepen aan de universiteiten; zo ook in Nederland. Als eerste startte hier te lande die van dr. Groen in 1947 te Amsterdam, waarna de universiteiten van Leiden en Nijmegen volgden. Deze werkgroepen deden heel wat publicaties het licht zien. In Nederland is de psychosomatiek zo een zaak van de laatste vijftien jaar.

Biologische reactie

Aan de publikatie van dr. J. Groen, die thans hoogleraar is in Israël, „De betekenis van biologische en sociale factoren voor het ontstaan der psychosomatische ziektebeelden” (1953) ontleen wij een inzicht in het somatisch ziek worden door externe constellaties. Zijn werkgroep had weliswaar weinig aandacht voor filosofische uitgangspunten, maar een sterke fysiologische inslag.

Als het dier in een situatie van gevaar komt te verkeren, treedt er o.a. automatisch een extra-afscheiding van adrenaline op, m.a.w. een biologisch reactiepatroon dat nuttig is om het gevaar te bestrijden. Zo zijn er ook dieren, die in gevaarlijke omstandigheden op de vlucht zijn aangewezen. Zij ledigen dan hun darmen om daardoor lichter te zijn en beter uit de voeten te kunnen, alweer een biologisch nuttig reactiepatroon, dat vanzelf verloopt. De diarree bij studenten met examenvrees schijnt in dit licht te moeten worden gezien al kan bij de nuttigheid volgens de insiders hier een vraagteken worden geplaatst.

Doch de mens als biologisch wezen heeft ook biologisch nuttige reactiepatronen in verschillende situaties. Als maatschappelijk wezen echter is het hem niet toegestaan zijn impulsen dan te volgen. En daaruit kan een psychosomatische kwaal resulteren. Om met Groen te spreken: „Het biologisch nuttig reactiepatroon bij de mens krijgt vaak permanentie doordat ontlasting maatschappelijk niet geoorloofd zijn. Het wordt dan tot een pathologisch gebeuren. De reactiepatronen zijn biologisch alleen nuttig bij kortdurend gebruik, niet bij een permanente stress-situatie” (spanningssituatie). Door de permanentie van de specifieke orgaanreactie treedt slijtage en degeneratie op. Zo de astma bronchiale door buitensporige slijmafscheiding, die samengaat met onderdrukte ontstemming; zo de maagzweer door permanentie van sterke contractie plus hypersecretie die het maagslijmvlies erodeert tot een zweer; zo de hoge bloeddruk door de niet uitgevochten agressie.

Men zou de stellingen kunnen verdedigen, dat de onbiologische zelfbeheersing ziekteverwekkend is, dat er veel nut is gelegen in stoom afblazen, dat de psychosomatische stoornis de prijs is die men moet betalen voor te sterke zelfbeheersing, en in ieder geval dat hier een

geweldige problematiek schuilt. Als iemand met zijn schoen op tafel slaat dan is dat niet netjes, maar het kan voor de betrokkene wel gezond zijn.

Moderne samenleving

Dat de moderne samenleving steeds minder mogelijkheden biedt tot ontladingen behoeft wel geen betoog. We worden steeds netter, maar steeds ongezonder en de vraag is of men deze gang van zaken humaan kan noemen. Een gunstige uitzondering vormt uiteraard de agressie-ontlading die mogelijk is in de sport-beoefening.

Velerlei overheidsbemoeiing is in dit opzicht een ware pest te noemen; met andere woorden men organiseert en kweekt de psychosomatische ziekten van overheidswege. Een domme jufvrouw bijvoorbeeld uit een bepaalde politieke partij bepaalt samen met enige niet minder domme meneren uit andere politieke partijen met wie je in je eigen huis moet samenwonen, met alle psychosomatische gevolgen van dien. Dissertaties over de psychosomatische gevolgen van de woningnood zullen waarschijnlijk nog jaren op zich laten wachten en intussen beoefent men in die sector de preventieve geneeskunde van het systeem: als het kalf verdronken is dempen we de put.

Het cultuurpatroon speelt met betrekking tot de psychosomaten een enorme rol. Deze ziekten zijn zogenaamde „moderne ziekten”, eigen aan onze cultuur en aan onze maatschappij. Ze zijn tekenen des tijds. Het voorkómen van deze ziekten is evenzeer een taak der sociale wetenschappen als der medische faculteit.

Daseinsanalyse

Er is een sterke stimulans uitgegaan van de existentiële filosofie, met name van Heideggers Daseinsanalyse, op de aanpak van psychosomatische ziekten. De Daseinsanalyse beschrijft namelijk de wijze waarop wij in de wereld zijn, anders gezegd onze existentiële structuur. De één is voornamelijk gericht op geld verzamelen, de ander op erotisme, een derde op conventies enzovoort. Dat wil zeggen dat onze existentiële structuur te eenzijdig is en dat wij levensmogelijkheden verwaarlozen. Dit kan leiden tot psychosomatisch ziek worden, hetgeen bijvoorbeeld de managerziekte bewijst. Het is dus zaak om zijn leven niet eenzijdig te fixeren (hetgeen de steunpilaren van de maatschappij meestal doen) en om het creatief aan te pakken. Veel psychosomatische wijsheid is gelegen in de titel van het lied dat Pisuise eenmaal zong: Mens durf te leven.

Jac de Roy

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementenprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Schijfenschouw

Bron van huidige muziek ontsprong in 1792

Wie zijn discotheek verrijkt met de plaat Erato LDE 3183, haalt geen muzikaal meesterwerk in huis. „Musique de la Révolution Française” heet deze plaat, die de Marseillaise bevat in de harmonisatie (ca. 1793) van Gossec, de cantate La bataille de Fleurus van Catel, de opzweepende Chant du Départ van Méhul en de veel meer conventionele Hymne du Panthéon van Cherubini, alsmede nog wat ouvertures voor harmonie-orkest van Méhul en Catel. De uitvoerenden zijn de sopraan Denise Monteil, de tenor Jean Malraye, het koor van de Franse Jeunesse Musicales en de harmonie van de Gardiens de la Paix de Paris.

Toch is deze plaat bijzonder belangrijk. Deze getrouwe reconstructie van de muziek van de Franse Revolutie komt ons namelijk, wat het sentiment betreft, bij het beluisteren merkwaardig bekend voor. En al spoedig herkennen wij dit sentiment: het is het gevoel, dat zo'n vijftien jaar later bij Beethoven een sublieme expressie zou krijgen.

Op zich zelf is dit een ontdekking waarop men gauw is uitgekeken. Beethovens verzetshouding tegenover de maatschappelijke verhoudingen van zijn tijd en zijn latere afweerdiging in het algemeen zijn voldoende bekend; verwantschap met de strijdbare Franse Revolutie, die Beethovens uiting van individualisme pas mogelijk maakte, is op zich zelf niet zo geweldig verrassend.

Hoe uitzonderlijk dit plotselinge sentiment niettemin is, blijkt echter wanneer we in de muziekgeschiedenis naar parallellen gaan zoeken.

Daarbij zijn onze mogelijkheden beperkt. Om voorlopig alleen even verder terug te kijken: weinigen kunnen muzikale sentimenten van vóór 1700 herkennen. Het is al aan de kenners (al dan niet van beroep) voorbehouden, de ver uit elkaar liggende stijlen van Josquin, Palestrina, Sweelinck en Schütz even scherp te onderscheiden als de dichters bij elkaar liggende stijlen van Gluck, Schubert, Brahms en Mahler. Het proeven van de geest achter die oude noten is veel moeilijker en wordt pas weer iets eenvoudiger wanneer de afstand in tijd of plaats nog weer groter wordt.

Zo is de muziek van de Renaissance voor ons huidige gevoel zo sterk verweven met de gelijktijdige kerkelijke muziek, dat we van de Renaissance als geestesstroming weinig meer uit de muziek kunnen proeven. Iets wel: Gesualdo (1560-1613) laat een zo roekeloos individualisme horen, dat zijn muziek pas weer nieuwe waardering vond toen zijn oudere tijdgenoot Palestrina al een eeuw lang als genie was herkend.

De kerkhervorming heeft weinig sporen achtergelaten. Het Lutheranisme heeft natuurlijk een onvergelykelijke expressie gevonden bij Bach, maar wie diens muziek wat nader kent weet, dat er heel wat van richting veranderd humanisme uit Italië achter diens noten schuilt. Van het Calvinisme kennen we alleen de Geneefse en Straatsburgse psalmen. Nu we die weer goed in hun oorspronkelijke gedaante hebben leren kennen, blijken het grotendeels vrolijke liefdes- en dansliedjes te zijn.

Milieuschildering

Uit de zeventiende en achttiende eeuw proeven we weinig geestelijke achtergronden. Deze gebruiksmusiek schildert meer milieus. De in-

teressante, maar op de lange duur vaak dodelijk vervelende hofmuziek van Lully en Rameau bijvoorbeeld, of de door de aanraking met de levende volksmuziek zelden of nooit vervelende hofmuziek van Haydn. Mozarts genie dient dan weer de zeldzaam harmonische, aan nooit meer zo evenwichtige tradities gebonden wereld van een aristocratie, die de rechten van de mens overigens onvoldoende kende en daardoor werd verwoest vanuit het nieuwe sentiment, dat we op deze plaat in zijn vroegste en dadelijk zeer sterke vorm horen.

De Romantiek weet, dat de Revolutie in feite nog lang niet gewonnen is. Het sentiment blijft, maar het wordt zachter en waziger. Wij Europeanen zijn dan niet meer zo zeer bezig het heil te verwezenlijken, maar we blijven het dromen. We zoeken het met Mendelssohn „dort an den Fluren des Ganges”, met Wagner of Niels Gade in het verleden, of we laten ons met de methodisten of later met de heilssoldaten wiegen op operettewijsjes, naar het voorbeeld van de calvinisten van driehonderd jaar eerder.

Is er dan geen muziek van de nieuwe revolutie, die van Marx en Lenin of desnoods die van Troelstra?

Stijlmijmerij

„Binding”, het contactorgaan van ons gewest Zuid-Holland-Zuid (als Overflakkee nog eens uitgroeit tot een eigen gewest wordt dat zeker Zuid-Holland-Zuid-ten-Zuiden!), gaf een reactie op onze Stijlmijmerij over de bijeenkomst van de Vrije Gemeente te Amsterdam. Ik had o.a. geschreven dat de stijl mij zeer getroffen had en dat ik een dergelijke samenkomst ook graag in het Verbond zou zien. We kunnen in dit opzicht veel van anderen leren, heb ik betoogd en ik noemde als grondslagen voor een eigen humanistische stijl het open staan voor alle uitingen van de menselijke geest en het zorgvuldig keuren en welbewust kiezen uit de geestelijke en culturele rijkdom van de mensheid.

A. E. Kapitz voegt er in „Binding” nog een grondslag aan toe: „Maar dan ook daarbij het geduld deze eigen humanistische stijl uit ons midden te laten groeien. Geen nieuwe wijn in oude vaten”.

Waarde K., ik heb uw stukje met plezier gelezen en uw vondst, om aan mijn grondslagen nog het geduld toe te voegen, kan ik best waarderen. Geduld is immers sedert Woutertje Pieterse een schone zaak en in een wat oudere mijmerij heb ik met instemming een onzer sprekers geciteerd die o.a. opmerkte: „En waar men de behoefte aan vormverzorging niet of nauwelijks gevoelt, kan men met forceren slechts schade aanrichten”. Dus in geen geval forceren!

Maar een beetje stimuleren, daar steekt toch geen kwaad in? Zo van: in Amsterdam hebben ze vorig jaar met alle functionarissen en hun echtgenoten en verloofden een dag besteed aan het bespreken van vraagstukken in en om het Verbond. Dat geschiedde op het prachtige conferentieoord „Randenbroek” te Amersfoort en het is een groot succes geworden. Misschien ook iets voor de gemeenschappen B. en C.? Of: In Haarlem hebben ze kans gezien een toneelgroep op poten te zetten. Dat moet in D. of E. toch ook mogelijk zijn? Of: Bij die of die geestelijke groepering doet men het zo of maakt men gebruik van dit of dat. Zou daar misschien, aangepast aan onze behoeften, misschien ook iets in zitten voor onze humanistische kring?

Ik bedoel, we kunnen toch wel op de mogelijkheden binnen en buiten onze rijen wijzen en het aan onze bestuurders overlaten de aanwijzingen in praktijk te brengen dan wel naast zich neer te leggen (dit laatste is tegenwoordig zeer en voguel).

Naar mijn mening zullen K. en ik het hier-

Beslist niet, dunkt mij. De Internationale is een nogal afgezwakte herhaling van de Marseillaise. Een zeker mooi socialistisch lied als Morgenrood van Otto de Nobel zou het even goed hebben gedaan als het voor de Vrije Evangelische Gemeente was gecomponeerd. En wie vinden we terug in het Lied van de Partij van de Arbeid van Guillaume Landré? Gesualdo.

De Romantiek, die verbogen Franse Revolutie, is onze muziek blijven beheersen zolang we die kunnen volgen. Ravel, Stravinsky en Schönberg streefden naar objectiviteit en zelfs naar mechanisme, maar wie reeds thans tot het sentiment van hun muziek heeft kunnen doordringen, vindt er uiteindelijk een nieuwe vorm van romantiek in.

Hoe dit met de nieuwste muziek zal zijn? Niemand kent die nog voldoende om de vorm genoegzaam van de inhoud te kunnen scheiden. En daarom kan onze conclusie slechts deze zijn: uit deze „Musique de la Révolution Française” blijkt, dat we de bron van onze huidige muziek en dus die van ons huidige geestesleven voor een zeer belangrijk deel moeten zoeken in dat merkwaardige jaar 1792.

James Suttorp

over wel eens zijn. Maar dat is beslist niet het geval ten aanzien van de nieuwe wijn en de oude vaten. (Mijn geheelonthoudersschap staat hier volkomen buiten!). Wat is er toch tegen oude vaten? De vraag is volgens mij niet is het oud, maar is het bruikbaar, is het mooi, eerlijk of goed. Wanneer ik in Amsterdam langs de ruïne van de vrij nieuwe Vijzelstraatflat loop en ik vergelijk dit produkt van onze tijd met de aangrenzende grachtenhuizen uit de 17de en 18de eeuw, dan zie ik de betrekkelijkheid van oud en nieuw duidelijk gedemonstreerd.

Wij brengen iets nieuws, ons moderne humanisme. En dat vraagt een eigen stijl, een eigen vorm. Tegen deze stelling van K. kan ik niets inbrengen, alleen bestrijd ik, dat die vorm en die stijl per se nieuw moeten zijn. Het nieuwe van onze overtuiging zit immers ook niet in het humanisme, maar in het autonome karakter daarvan alsmede in het feit, dat het voor het eerst in de historie georganiseerd optreedt.

Aan de hand van voorbeelden uit de geschiedenis van de bouwkunst heb ik al verschillende malen aangetoond, dat er nooit en nergens van volkomen nieuwe vormen en stijlen sprake is geweest. Alles vond en vindt nog zijn oorsprong in het voorafgaande, iedereen bouwde en bouwde voort op het verleden. Laten we dus geen tijd verdoen met het zoeken naar nieuwe vormen en laten we er evenmin geduldig op gaan zitten wachten. Want ze zijn er niet! Het enig nieuwe, het enig eigene dat wij in een humanistische stijl zouden kunnen verwezenlijken ligt in de rangschikking van de bestaande vormen. Daar moeten wij het zoeken en daarom heb ik aangedrongen op zorgvuldig keuren en welbewust kiezen en daarom heb ik gepleit voor het openstaan voor alle uitingen van de menselijke cultuur.

Er steekt veel waars in de formule, die ik onlangs onder ogen kreeg

$$\text{humanisme} = \frac{\text{katholicisme} + \text{protestantisme}}{2} - \text{god.}$$

En dan mag u wat mij betreft boven de streep ook nog het boeddhisme, de islam en wat u verder nog wilt opnemen en de factor onder de streep naar evenredigheid verhogen.

Styliet

Zeddam-Montferland
Pension „Wijde Blick“. Heerlijk rustig gelegen tussen korenvelden. Dicht bij de prachtige bossen. Uitstekende verzorging. Bezet van 21 juli-4 augustus. Bij weekverblijf f 8,- p.p.p.d. Tel. (08345) 493.

HOEST UW KIND?

Nattermann's Melrosum Forte helpt, lost taai slijm op, smaakt goed. Flocon f 2,- bij elke drogist.

Wed. middelb. ambt., humaniste wil gaarne door middel van **correspondentie** in contact komen met heer uit ongeveer hetzelfde milieu, leeftijd tot ± 60 jaar.
Brieven onder no mei 1 v/h bur. v/d blad.

HARDNEKKIGE HOEST?

Prikkel- en kramphoest? Nachten rokershoest? Bronchicum Elixir helpt snel en zeker. Flocon f 2,- bij elke drogist.

RAPPORT HUMANISME EN OPVOEDING

Zo juist verschenen
de 2e herziene druk van deze brochure

De prijs is f 0.95

U kunt deze bestellen bij het

Centraal Bureau

Humanistisch Verbond

Oudegracht 152 - Utrecht

Giro 304960

Overgangleeftijd? Migraine?
Ongezonde teint? Jeugdpuistjes?
Verstopping? Vetzucht?
Nattermann's bloedzuiverende
thee no. 8 helpt. Groot pak
f 1.85 bij elke drogist.

Mogen wij onze lezers nog eens attent maken op de volgende door het Humanistisch Verbond uitgegeven brochures?

U kunt deze verkrijgen tegen de er achter genoemde prijzen.

Wat ben ik eigenlijk?	f 0.25
Dit wordt gedaan	- 0.30
Een verrassende ontmoeting	- 0.25
Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom	- 0.75
De dag ligt voor ons	- 0.35
Humanisme en opvoeding	- 0.95

Een volledige brochurelijst wordt U op Uw verzoek gaarne toegezonden.

NACHTELIJKE TOBBERIJEN.

Calma Dragées brengen overspannen zenuwen tot rust. f 2,- bij elke drogist.

Humanistische Stichting Socrates

Oudegracht 152, Utrecht

Landdag-Socrates

De HUMANISTISCHE STICHTING „SOCRATES“ organiseert op zondag 13 mei in het conferentieoord „De Tempel“, Delftweg 186, Overschie, gelegen aan de oude weg Delft-Rotterdam even voor de kom van voormalig Overschie, haar voorjaarslanddag. Op deze landdag zullen de onderwerpen, die op het internationale humanistische congres te Oslo worden behandeld, ter discussie worden gebracht, en wel

Naar een rijpe persoonlijkheid

(towards the mature personality) Spreker: dr. D. H. Prins

en

Vrijheid in een georganiseerde wereld

(towards freedom in an organized world) Spreker: drs. P. Thoenes

Voorzitter: Prof. Dr. L. G. van der Wal.

Zij, die een aanmeldingsformulier willen ontvangen, kunnen deze aanvragen bij het secretariaat van de stichting „Socrates“, Oudegracht 152, Utrecht.

De kosten voor de landdag bedragen f 3,50. Voor donateurs/contribuanten van Socrates f 1,25. Lunch f 2,75. Aanvang: 11.00 uur. Sluiting: 16.15 uur.

Vertrek aansluitende bussen van de W.S.M. van het centraal station te Rotterdam en het station te Delft: 10.30 uur. Vertrek W.S.M.-bussen naar Rotterdam en Delft ca. 16.30 uur.

In uw hart

verkiest U eigenlijk crematie?

Maar U zoudt er eerst iets meer van willen weten!

Vraagt dan vrijblijvend inlichtingen aan de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Tel. (070) 55 47 97

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING“

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat Haagweg 210 - Leiden

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER - DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekering voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.